

Kamila Shamsie

A fiúk hazatérnek

Fordította: Gy. Horváth László

Park Könyvkiadó
Budapest, 2018

Varró Annamária

DZSIHÁDISTARIADÓ!

Kamila Shamsie brit–pakisztáni kettős állampolgár, ismert és elismert író. Volt már a Booker-díj listáján, beválogatták a húsz legtehetségesebb fiatal brit prózaíró közé, a hetedik regényével pedig – amely meghozta számára a tényleges áttörést, és valóban széles körben ismertté tette – elnyerte a Women's Prize for Fiction Díjat. Kamila Shamsie muszlim író, akinek *A fiúk hazatérnek* (eredeti címén *Home Fire*) című regénye nem is lehetne aktuálisabb manapság. De hogyan olvasható ez a könyv innen, Közép-Európából? Milyen általános, mindenkire érvényes és milyen speciális olvasata van a máig különleges és korántsem oly átlátható szigetországi társadalmi struktúra felől nézve?

Értekezhetnénk a posztkoloniális és a női irodalom fontos másságairól, irodalomtörténeti, vagy épp -elméleti helyéről, csontig ható kulcskérdéseiről, felforgató jellegéről, mellyel örökre megváltoztatta (?) a nyugati fehér kánonhoz való viszonyunkat. De ezt sokan és sokkal alaposabban megtették már annál, mint amennyit e sorok elbírnának – így ezúttal a felületi dolgok fejtegetésétől is eltekintünk. Egyet azonban fontos megjegyezni: annak ellenére, hogy az említett fogalmak és a hozzájuk tartozó, folyamatosan változó – és az esetek többségében inkább szélesedő, mint szűkülő – jelentésmező ma is sok olyan kérdést vet fel, amelyekről azt gondoltuk, hogy filozófusok, vagy épp társadalomtudósok már évtizedekkel (de akár évszázadokkal) ezelőtt megválaszolták őket. *A fiúk hazatérnek* azonban rácáfol erre a csalóka

nyugalomra, hiszen sorra veszi ezeket az aktuális és máig kényelmetlen kérdéseket, mégpedig úgy, hogy a világirodalom egyik alapművét, Szophoklész *Antigonéját* helyezi át a 21. századba, és írja újra prózában a klasszikus tragédiát.

A történet középpontjában három árván maradt testvér, Isma, Aneeka és Parvaiz áll. Előbbi az idősebb nővér, aki a dzsihádista apa, majd az anya halála után felneveli ikertestvéreit, feladva ezzel a szakmai előremenetelt és a tudományos pályát. A testvérek brit–pakisztáni kettős állampolgárok és muszlimok. Isma szociológus, Aneeka jogot hallgat, míg Parvaiz egyfajta kallódó, kicsit gyökértelen életművészként a hangok szerelmese: mindent rögzít, amit érdekesnek talál. A regény tengelyének ellenkező oldalán pedig Karamat és Eammon található, a brit belügyminiszter és fia, akiknek szintén muszlim gyökereik vannak, azonban ezeknek a sikeres asszimiláció és a karrier érdekében hátat fordítottak.

Ha jobban megvizsgáljuk a szereplők neveinek kezdőbetűit, láthatjuk, hogy a görög tragédia már ide is beleíródott: itt van Antigoné, Polüneikész és Iszméné, valamint Kreón és Haimón. Ahogy Szophoklész drámájában, úgy Shamsie regényében is az igazság és a törvény feszül egymásnak: de mialatt a regény cselekménye és tragédiája kibomlik, számos jelenkori társadalmi problémát és jelenséget láthatunk kibontakozni a személyes történetek mögött – vagy éppen azok katalizátoraként.

Ilyen kérdések a női, még konkrétabban az asszimilálódott női szerepek a társadalomban. Mind Isma, mind pedig Aneeka hagyománytiszteelő, de kellően emancipált muszlim nőként jelennek meg ugyanis a regényben. Első generációs értelmiségiek, akik a tanulás útján próbálnak biztos és nyugalmas helyet találni maguknak egy országban, amely ugyan a hazájuk, hiszen állampolgárai, származásuk miatt azonban – a *terror korában*, ahogyan a *The Telegraph* kritikájában írják – mégis a gyanú folyamatos célkeresztjében vannak. Érzékletesen jeleníti meg ezt a tapasztalatot a regény első néhány oldala, amely egy rendkívül hosszadalmas, kellemetlen és megalázó reptéri átvizsgálást ír le, amelyen Isma esik át, amikor tanulói vízummal az Egyesült Államokba érkezik, hogy folytassa a University of Massachusetts egyetemen szociológiai PhD-tanulmányait. Hiába a jóváhagyott vízum: egy brit–pakisztáni muszlimnak külön elbírálás jár. Isma regényben leírt személyisége, valamint szociológiai tanulmányai meghatározzák szövegbeli nézőpontját: ahogy az *Antigonéban* Iszméné, úgy itt ő az, aki hidat képez az igazság és a törvény között.

De miért is kell ennek a hídnak felépülnie? Mi az oka annak, hogy az antik tragédia cselekménye közel azonosan újraíródik ebben a regényben? Erre már a kötet mottójául választott *Antigoné*-idézet is rávilágít: „Akitet szeretünk... az állam ellenségei.” A bonyodalom eredője Parvaiz, akit – apja emlékére és cselekedeteire hivatkozva – sikeresen beszerveznek az ISIS londoni toborzói. A fiút csatlakozása után a szíriai Bagramba viszik, ahol a szervezet médiarészlegén kap állást. Azonban a kíméletlen kiképzés, valamint a munka során tapasztalt szörnyű élmények hatására elege lesz: ki akar szállni és haza akar menni. Aneekát hívja segítségül, aki mindent megtesz azért, hogy ikertestvérét visszavigye Angliába. Mindeközben a lány megismerkedik Eamonnal, a belügyminiszter fiával, akit kezdetben jó eszköznek tart céljai eléréséhez. De Aneeka alaposan átgondolt terve megbukik, amikor beleszeret a fiúba. A regény második bonyodalomszála ekkor bontakozik ki, itt kezd egymásnak feszülni az igazság és a törvény, a hagyomány és a hatalom, az egyén és a közösség. Parvaiz élve nem ér vissza Bagramból, így Aneekának már csak egy célja van: hazahozni és eltemetni halott testvérét, egykori jogászhallgatóként az igazság érdekében szembe szállni a törvénnyel.

Mivel a 21. században játszódik a történet, az eseményekről – a terrorista fiú haláláról, valamint annak lánytestvére és a belügyminiszter fia viszonyáról – azonnal tudomást szerez a széles közvélemény, amely – jól tudjuk – irányított hashtagek, Facebook-, Twitter- vagy Instagram-bejegyzések, valamint YouTube-videók hatására könnyen manipulálható. „Minden tévé leadta, újra meg újra” (289) – olvashatjuk a szöveg egyik kulcsjelenetében. A regény bepillantást enged a média minden egyes szegletének működésébe, így néha olyan érzésünk lehet olvasás közben, mintha a mondatok épp akkor, a legutóbb napvilágra került bejegyzés vagy rövidhír hatására íródnának meg.

A regényben Karamat, a muszlim származású belügyminiszter a törvény embere. Alakja talán a legárnyaltabbak közül való, hiszen bármennyire is kegyetlennek tűnnek a döntései, motivációja a betöltött pozíciója és társadalmi státusa révén teljesen indokolt. A folyamatos vívódás így az ő személyében ölt testet: nemcsak az állandósult döntéshelyzetek, de a családi kötelek miatt kialakult konfliktusok is olyan állandó feszültségben tartják, amely nem oldódik fel.

A bravúros cselekményszövés és a változó nézőpontok érzékletes alkalmazása mellett szót kell ejtenünk a regény kiváló nyelvezetéről – így a fordításról is, melyet Gy. Horváth Lászlónak köszönhetünk.

Az egyes mondatok öltöztetik a szereplőket, megszólalásaik pontosan és aprólékosan rajzolják meg a karakterek személyiségét. A narrátor – vagy ha a görög tragédia párhuzamánál maradunk: a kar – szólamai pedig ugyancsak árnyaltan és a sok konfliktus ellenére pártatlanul szólnak meg. Nehéz lenne egy részletet kiemelni a regényből, de a gyász folyamatának szívszorítóan paradox leírása olyannyira találó és érzékeny, hogy érdemes idéznünk: „[...] a gyász mogorva volt és kedves; a gyász semmit sem látott önmagán kívül, a gyász a világ minden fájdalomparányát látta; a gyász akkorára tárta a szárnyát, mint egy sas, a gyász összekuporodott, mint egy sündiszó; a gyász magányra vágyott: felejtetni akart, emlékezni akart, a gyász tombolt, a gyász nyöszörgött; a gyász összepréselte és kitágította az időt; a gyásznak éhségíze volt, zibbadtságnak érződött, csendnek hangzott, a gyásznak epéize volt, pengének érződött, a világ összes lármájának hangzott. A gyász alakváltó volt és láthatatlan is; a gyász tükörkép volt egy iker szemében” (204). A hasonlatok, metaforák, valamint a különböző személyiségeket figyelemre méltó módon életre keltő mondatok mellett a fanyar humort sem hagyhatjuk említés nélkül, hiszen az alapvetően tragikusra hangolt történet ellenére különösen a főhős, Aneeka egyik fő és kedvelt eszköze: „Ezt a szórt majd le kell vágnod az arcodról. [...] A heathrow-i ellenőrök még fundamentalistának néznek fashionista helyett, és nem engednek beszállni. Főleg, hogy Isztambulon át Pakisztánba repülsz. Dzsihádistariadó!” (170)

Akiket szerettek és akik szerettek, legyen szó testvérről, fiúról, apáról, férfiról vagy nőről, azok az állam ellenségei: így vagy úgy, de bűnhődniük kell. A két mű, a megidézett *Antigoné* és *A fiúk hazatérnek* között évezredek teltek el, a világ átalakult, de bizonyos értelemben ugyanolyan maradt. Így a két alkotás párhuzamának egyik, ha nem a legfontosabb kérdése éppen az, vajon képes-e az ember a változásra? És hogy a fiúk valóban hazatérnek-e? Erre csak akkor kaphatunk választ, ha elolvassuk Kamila Shamsie kiváló könyvét.